

*Козак О. В.,  
кандидат юридичних наук,  
старший слідчий Будьоннівського РВ  
Донецького МУ ГУМВС України  
в Донецькій області*

## **ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ ЗА КПК УКРАЇНИ**

Новий Кримінальний процесуальний Кодекс України (далі – КПК), що набрав чинності 20 листопада 2012 р., вніс суттєві зміни у процесуальну форму кримінального провадження та повністю змінив деякі його інститути.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 242 КПК, така слідча (розшукова) дія, як експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення, необхідні спеціальні знання. У багатьох випадках для проведення експертизи необхідні зразки, отримання яких параграф регламентується ст. 245 КПК. Згідно з ч. 1 цієї норми у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Як зазначено у вказаній статті, отримання зразків для експертизи відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи. Відповідно до ст. 3 КПК сторонами кримінального провадження є: з боку обвинувачення – слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту – підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, щодо якої передбачено застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники.

Проте у чинному КПК процесуально врегульовано, і то не в повному обсязі, лише отримання зразків для експертизи стороною обвинувачення, а саме: слідчим, керівником органу досудового розслідування та прокурором. Незрозумілим залишається питання отримання зразків для експертизи іншими учасниками кримінального провадження: як вони повинні діяти у цих ситуаціях, у тому числі конфліктного характеру, коли особа заперечує надати зразки, які документи при цьому повинні складатися і ким та інші нагальні насамперед з практичної точки зору питання.

При здійсненні кримінального провадження це питання вирішується наступним чином: наприклад, сторона захисту заявляє клопотання органу досудового розслідування, у якому зазначає необхідність проведення певного

виду експертизи. Якщо орган досудового розслідування задовольняє клопотання, то саме він у повному обсязі бере на себе обов'язки проведення цієї експертизи та отримання відповідних зразків для її проведення, якщо в їх наявності існує необхідність.

Відповідно до ст.ст. 332, 369 КПК України, якщо у судовому засіданні вирішується питання про проведення експертизи, то суд виносить ухвалу. Проте у ст. 332 КПК України нічого не зазначено про порядок отримання зразків для експертизи.

Досить цікавим у цьому відношенні є положення ч. 1 ст. 245 КПК України, відповідно до якої, як було вказано раніше, відібрання зразків для проведення експертизи здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. У практичній діяльності при розгляді кримінальної справи у судовому засіданні, коли виникала необхідність проведення будь-якої експертизи, суд найчастіше доручав її призначення слідчому підрозділу відповідного органу, який здійснював кримінальне провадження, або експертній установі і лише у більш рідкісних випадках сам залучав спеціаліста у судове засідання.

У ч. 2 ст. 245 КПК зазначено, що порядок відібрання зразків із речей і документів устанавлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ст.ст. 160-166 КПК), тобто за ухвалою слідчого судді, оскільки випадки невідкладності при цьому не передбачені. Тож сторони кримінального провадження під час досудового розслідування повинні звернутися до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів для отримання зразків, необхідних для проведення експертизи.

Проте не зовсім зрозуміло, яким є порядок отримання зразків для експертизи, коли вони є, наприклад, результатом опосередкованої діяльності людини (почерк, підпис тощо). Нагальним є, зокрема, запитання, чи необхідно звертатися з клопотанням до суду про тимчасовий доступ до речей і документів, коли особа добровільно надає відповідні зразки? Законодавець не дає чіткої відповіді на це запитання, що є суттєвою прогалиною у чинному КПК, не сприяє оптимізації розслідування злочинів і, як наслідок, викликає багато сумнівів як у науковців, так і у практичних працівників. Також у вказаній нормі не зазначено, який документ повинен складатися, коли отримуються зразки для експертизи – протокол про отримання зразків для експертизи чи протокол про тимчасовий доступ до речей і документів з їх описом відповідно до визначеного КПК процесуального порядку оформлення тимчасового доступу до речей та документів тощо.

Наразі визначений порядок отримання зразків для експертизи у багатьох випадках призводить до затягування досудового розслідування та проведення експертизи, коли для цього необхідно отримати зразки у найкоротший час. На нашу думку, якщо особа добровільно надає будь-які зразки для експертизи, вона повинна власноруч написати про це заяву з проханням долучити такі зразки до матеріалів кримінального провадження, що жодною мірою не буде затягувати процес розслідування кримінального правопорушення та не призведе до

порушення процесуальних прав учасників кримінального провадження.

Відповідно до ч. 3 ст. 245 КПК біологічні зразки у особи можуть бути отримані добровільно, а у разі відмови особи у наданні біологічних зразків – за ухвалою слідчого судді. Порядок отримання біологічних зразків здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК. Водночас, у вказаній статті КПК регламентується освідування особи, проте у цій нормі нічого не зазначено про отримання зразків для експертизи, тим паче про біологічні зразки. Також одразу звернемо увагу на те, що в освідування як слідчої (розшукової) дії зовсім інша мета – виявлення на тілі підозрюваного, свідка або потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Аналіз ст. 245 КПК засвідчує, що повною мірою виконати вказані у ній приписи вкрай важко. Отримання зразків для експертизи – це досить складне з теоретичної та практичної сторін питання, яке повинно бути ґрунтовно досліджене науковцями із висвітленням аргументованих пропозицій і рекомендацій щодо його проведення відповідно до процесуальної форми кримінального провадження. Тож існують усі підстави констатувати, що чинний КПК необхідно доопрацьовувати, розробляти до нього певні зміни, які б уточнювали та чітко й зрозуміло регламентували отримання зразків для експертизи як досить складну з процесуальної та криміналістичної точок зору слідчу (розшукову) дію.

*Кравченко Н. С.,  
ад'юнкт кафедри кримінального процесу  
Національної академії внутрішніх справ*

## **КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ДОКАЗУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Головним обов'язком держави є утвердження, забезпечення і охорона прав і свобод людини та громадянина. Тому вся діяльність держави повинна бути спрямована на реальне забезпечення та охорону прав і свобод людини, поваги до особи та якнайширшого визнання загальнолюдських цінностей. Особливої уваги такий обов'язок держави набуває у випадку порушення прав особи в державі – вчинення кримінального правопорушення, а також у разі прийняття незаконних рішень, дій чи бездіяльності правоохоронних органів чи суду.

Доказування є серцевиною кримінальної процесуальної діяльності, воно посідає в ній чільне місце. Доказування відбувається на всіх стадіях кримінального процесу, починаючи з моменту прийняття слідчим, прокурором заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійного виявлення ними будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення [1, с. 120].